

تیرامانیک له ته فسیری رمان

"له رووی فورم وناوه روکوه ته فسیری رمان له کتیبخانه ی کوردیدا بی وینه یه"

عبداللہ ملا ئەحمەد

جیسی حرام... یاساغ کردنی تیکه لئی نیوان ژن و پیاوی نامه حرم، ئینجا ئه و بنه مایانهش که ده بی بونیادی خیزانی موسلمان و مالی موسلمانی له سهر بینا بکری، وهک راکرتنی ده ست پاکیی و داوینس پاکیی، پاک و خاوینی و خوداپوشین و کپ کردنه وهی هیزی رابورادن ویی هه لخلیسکاندن و قایم و مه حکم پی داگرتن له سهر شه ریعی تی خوا، دوور که و تنه وه لهو شتانه کومه ل کومه لگه ده بوخینن، له م سوورته دا هه ندی له تۆله ی شکاندنی سنووره شه ریعی کان باس ده کری، وهک: زیناو شهروال پیسی، بوختان کردن (قذف). نه فرین کردنی ژن و پیاو له یه کتر (ملاعنه)...، دیاره گشت له یاسایانه بو پاراستنی کومه لگه ده بی له فه سادو خراپه و پشیتی و تیکه لیبوونی پشته و نه ژاو دابه زینی رهوشتی پیروژ. له م سوورته دا: گه وره ترین لایه نی کومه لگه (خیزان) له هر مه ترسی یه پوی تی بکات و به ره و بوختان بیبات ده یاریزن، ئیتر لهو لایشه وه هه لئانی مرؤف بو رهوشتی به رزو قه شهنگ با بهوستی.

به کورتی: ئه م سوورته ی (نور) به ته نیاخوی به سه بو هر خیزانیک بیه وی به سه ریبری بژی، و ژیانی سه ریلندانه به سه رب، بۆیه پیشه و عومهر خوا لئی رازی بی بوخلکی کوفه ی نووسی: (علما نساءکم سورة النور: ژنه کانتان ئه ی ئیمانداران قیزی سوورته ی نور بکن).

به م شتیوه یه ده ست پی ئه کات: (بسم الله الرحمن الرحيم * سورة انزلناها) ئه مه سوورته یکی ژورگنگی قورئانه و، "په له چه ندین یاسای قه شهنگ، ئیجه بو تۆمان نار نۆته خواره وه ئه ی پیغه مبه ر (وفرضناها) وه گه لئ فه رمان و یاسامان تییدا بریار داوه، (وانزلنا فیها آیات بیبات) وه چه ندان ئایه تی ئاشکرا روونی ته شریح بیام ئییدا نارووته خواره وه، جا که واته ئه م سوورته ده هر بو خویندنه وه نییه، به لکو بو یاساو به زنامه و کارپیکرینیشه (لعلمک تذکرین) تا به لکو بیریکه نه وه ئاموژگاری پی وهرگرن و، به پیی ئایه ته کانی هه ری که ئه م سوورته ره فتار بکن، به لئ پاش ئه وه ئه م سوورته به وشتیوه یه ده رگای له خوی کردوه."

ژیانی له قورئاندا ژیاوی ماموستا لیوان لیوه له پراکتیزه ی یاسا مه زنه کانی قورئان، که جهاد لونکه ی به رزی و سه روهریسی ئیسلام و به زنامه پیروژه که یه تی و ماموستایه به شتیکی گه وره ی ژیانی له جهاد نوسه گه رنشینیه و به رقه راکرتنی دینی خوادا برده سه، بۆیه ئه گه ر گوئیستی زانایی وخواناسی له شیخ بن بازی سعودیه وه جوان بیی، گوئیپاگرتن له باسی عه قیده له سه یدقوتیه وه گرنگ بیی و یاسی جهادیش له عه بدوللا عه ززام به وشتیوه، ئه واینگومان گوئیگرتنی کوردیکی مسولمان له باسی جهاد ته نها له م شیخه موجهامیده سه نگه رنشینیه جوانه اوهر له م ته فسیره به نرخه دا له ته فسیری چه ند ئایه تیکی سوورته ی ته وه یه دا ده رباره ی جهادیه و به رخوان ده فه رموئی:

"له گه ل په یمانشکینه کان به نگن" (الا تقاتلون قوما نکثوا ایمانهم) ده بی بو له گه ل خه لکانتیکدا نه جهنگین که په یمانی خوینانیه هه لوه شانده وه و، تانه و ته شه ریان له ئایینه که تان دا (وهوما باخراج الرسول) و لیبران بو ده ریبه راندنی په یامبه رله مه که که دا؟! له م سوورته دا نالیی، که به عه مه لسی له مه که که ده ریانکرده، به لام له چه ند جیگایه کی ترده هاتووه و دانسی پیداده نی، بۆمونه: له سوورته ی (13/47) دا ده فه رموئ: (وکاین من قریه هی اشد قوه من قرینک التی اخرجتک...) یان له سوورته ی (30/8) دا ده فه رموئ:

(واذ یعمر بک الذین کفروا لیجتوک او جیسی حرام... یاساغ کردنی تیکه لئی نیوان ژن و پیاوی نامه حرم، ئینجا ئه و بنه مایانهش که ده بی بونیادی خیزانی موسلمان و مالی موسلمانی له سهر بینا بکری، وهک راکرتنی ده ست پاکیی و داوینس پاکیی، پاک و خاوینی و خوداپوشین و کپ کردنه وهی هیزی رابورادن ویی هه لخلیسکاندن و قایم و مه حکم پی داگرتن له سهر شه ریعی تی خوا، دوور که و تنه وه لهو شتانه کومه ل کومه لگه ده بوخینن، له م سوورته دا هه ندی له تۆله ی شکاندنی سنووره شه ریعی کان باس ده کری، وهک: زیناو شهروال پیسی، بوختان کردن (قذف). نه فرین کردنی ژن و پیاو له یه کتر (ملاعنه)...، دیاره گشت له یاسایانه بو پاراستنی کومه لگه ده بی له فه سادو خراپه و پشیتی و تیکه لیبوونی پشته و نه ژاو دابه زینی رهوشتی پیروژ. له م سوورته دا: گه وره ترین لایه نی کومه لگه (خیزان) له هر مه ترسی یه پوی تی بکات و به ره و بوختان بیبات ده یاریزن، ئیتر لهو لایشه وه هه لئانی مرؤف بو رهوشتی به رزو قه شهنگ با بهوستی.

یقتلوك او یخرجوك) یان له سوورته ی (76/17) دا ده فه رموئ: (وان کادوا لیستفزونک من الارض لیخرجوک منها...) (وهم بدووکم اول مره) بو یه که مجاریش هر ئه وان بوون ده ستیان به جهنگ کرد له گه ل ئیوه دا، ئه وانبوون له گه ل خوزاعه دا که هاویه یمانی ئیوه بوون، به جهنگ هاتن، ده بو ئیوه وش هه قتان نیه جهنگیان له گه ل بکن (اتخونهم) ئایا لییان ده ترسن و شه ریان له گه ل ناکه؟! (فاله احق ان تخشوه ان کنتم مؤمنین) خو خوا شایسته تره که لئی بترسن، ئه گه ر باوه ردارن و، ددان به ودا ده نین که ئه بی ته نها له و بترسن (قاتلوهم یعدیهم الله بادیکم) له گه لئان به نگن ئه ی بره واداران! ئه وساخوایش به ده ستی ئیوه سه زایان ده دا، (ویخزم) و له به رده ستیشتاندا پیسویان ئه کات (وینصرکم علیهم) و سه رتان ئه خات به سه ریاندا (ویشف صدور قوم مؤمنین) و کاری ده کا کولی دلی بره وادارایش به تابه تی (خوزاعه) دابمرکی به سه رخستنی ئایینی ئیسلام و تۆله سه ندنه وه لییان (ویدب غیظ قلوبهم) وه بق و توهری دلشیان لا ده بات و دلخوش ده بن (ویتوب الله علی من یشاء) کیشی تو به بکاو به شیمان بیته وه خواش حه ز له چاره ی بکا، ته وه ی لئ وهرده گرتی، بۆمونه: (به سو سو فیان، عیکره مه، سوله یم) و بریکی تریان بره وایان هیئاو لییان قه بوول کرا (والله علیم حکیم) و خوا نۆر زانایه، نۆریش کارزان و کارجوانه.

یه کیکی تره خاله گرنگ و به رجه سه کانی ئه م ته فسیره، ره چا وکردنی لایه نی ئه ده بیاته، چ ئه ده بی عه ربی وچ ئه ده بی کوردی، وهک هیئانی هۆنزه وه ی شاعیره مه زنه کانی عه رب وکورد، وهک له رافه ی ئایه تی (44) ی سوورته ی به قه ردها سه بارت به که سانی دم قه ره بالقی بی کرده وه، باسیکی جوانی به چه ند دیره شیعیکی عه ربی وکوردی کۆتایی هیئاوه!

خوتان له چاکه مه له وین

جوله که کان خه لکیان هه لئندها بۆکردنی ئیش وکاری خیر، پیاوه تی و جوامیری، که چی خویشان نه یان ده کرد! بۆیه خوی گه وره سه رزه نشتیان ده کاو ده فه رموئ: (اتامرون الناس بالبر) ئاخو که راسته ئیوه فه رمانی چاکه به خه لکی بدنه (وتنسون انفسکم) که چی واخوتان له بیرده کهن و، گوئ ناده ن؟! (وانتم تتلون الکتاب) و له کاتیکدا بوخوشتان کتییی ته ورات ده خویننه وه به رده وام ده وری ده که نه وه و خوینده وارن؟! (افلا تعقلون) داخو بییریکی ورو تیژ به کار ناهینن و ژیرناین و له کار ناپه سه ندانه ناگه رینه وه؟ دیاره ئه م سه رکۆنه و سه رزه نشتکرده بو هه موو جوله که و زانایه که، له هر سه رده میکدا بژی، چونکه ده بی زاناکان سه رقه لئه و پشه نگی کومه ل و کومه لگه بن، بو ئه نجامدانی هه موو کاریکی خیره چاکه و، خو لادان له هر کاریکی ناشیرین و ناپه سه ند.

له باره ی زانای لاسارو، خوا په رستی ناله باره وه، چه نده جوان پیشه و (عه لی) ده لئیت: (قَمَّ ظَهْرِي رَجُلَانِ: عَالَمٌ مُتَقَدِّمٌ، وَجَاهِلٌ مُتَسَدِّمٌ) واته: له کارو باری دیندا، نوو که س پشتی منیان شکاندوه: زانایه کی سنوور به زینی ئاینی خوا، خوا په رستیکی نه فام و نه زان... هه زار په حمه ت له و شاعیره ش که ئه ویش هر له م باره یه وه ده لئیت:

لَا تَنْهَ عَنِ خُلُقٍ وَتَأْتِي مَثَلُهُ
عَارٌ غَلِيْبٌ إِذَا تَمَلَّتْ غَلِيْبٌ
إِبْدًا نَفْسُكَ فَأَنْهَاهَا عَنِ غِيْبِهَا
فَإِذَا ابْتَهَتْ عَنْهُ فَاَنْتَ حَكِيْمٌ
فَهَذَا يَقْبَلُ مِنْ وَعْظَتِ وَيَقْبَلُ
بِالرَأْيِ مِنْكَ وَيَنْفَعُ التَّعْلِيْمُ

واته: ئه گه ر ده ته وئ مه ردم گویت بۆیگرئ و قسه ت لئ وهرگرت، ده بی پیش هه موو شتیکی نه فسی خو ت راست بکه یته وه له خراپه له غاوی که یه ت، ئینجا ئه وکاته ئیتر په نسو ئاموژگاریت به که لک دئ و سوو ده خش ده بیی بو ئه م و ئه و (ئه و به له تاهیه ش هه ر بو پشتگیری له مانایه نۆر جوانی گوئوه:

وَصَفَّتِ التَّقَى حَتَّى كَانَتْ ذُو نَهْيٍ
وَرِيحَ الخَطَايا مِنْ ثِيَابِكَ تَسْفَعُ
واته: چیه به چه شتی په سنی (ته قوا) ده که یه ت، ده لئیت خو ت له خوا ترس و (موتقی) بیی؟! که چی هه ر له جل و به رگه که ت، بۆنی گوناحان دئ.

یه کیکی تریش ده لئیت:
وغير تَقِيٍّ يَأْمُرُ النَّاسَ بِالْأَقْبَى
طَيِّبٌ يَدَاوِي النَّاسَ وَمَوْعَلِيلٌ
واته: مرؤقیکی بی ته قوا که مه ترخه م له خوا ناسیندا، فه رمان به خه لک بدا به (ته قوا)، وهکو پزیشکیکی نه خو شه که ده رمانی خه لک بکاو، که چی بو خویشی له شه باره و نه خو ش!

+ سه ییده به دولره جیمی مه وه ویش له ته فسیره که دا به شداره کرت: ماموستای زاناو موجهامیده هه رله لایه نی ئه ده بیاتی کوردیدا، باسی دووست کردنی مرؤقی به چه ند دیره شیعیکی سه یید عه بدولره جیمی مه وه ی کۆتای هیئاوه!

(وضرب لنا مثلا ونسي خلقه) مه سه ل و نمونه یه کی بو هیئانه وه، و ئینکاری ده سه لاتی ئیجه کرد بو زیندو کردنه وه ی ئاده میرانو جن، وه دروستبوونی خو ی له بیر کرد! (قال من يحيى العظام وهي رميم) چه ند ئیسیکی پزوی هیئاو پوی له پیغه مبه ر کوردو وتی: کئ ئه توانئ ئه و ئیسیک وپروسکه زینوانه زیندوو بکاته وه؟! بو هۆی دابه زینی فه رمایشی (اولم يرى الإنسان) (موجهامیده عیکره مه) ده لئین: (ئوبه ی کوری خه لقه) ئیسیکه پزویکی به ده سته وه گرت و ورو خاشاکی کردو دای به دم باوه، ئه وسا به پیغه مبه ری: وت: تو پیت وایه که خوا بتوانئ ئه مه زیندوو بکاته وه! ئه ویش فه رموئ: (نعم، يميتك الله تعالى، ثم يبعثك، ثم يusherك الی النار). به لئ... خوا ئه ترمینن، له پاشان زیندووت ئه کاته وه، ئه وجا ده نئیرئ بو ئاگری نۆرخ.

هه زار په حمه ت له گوژه که ی "سه یید عه بدولره جیمی مه وه ی" یش، چه نده جوان ئه م باسه ی له (عه قیده مه رضیه) که یدا به هۆنزه وه نیویه ته وه ده لئ:

فَأَقْرَأَ (بِسْمِ) حَتَّى يَحِيْبَهَا
فَرَقَةَ العِنَادُ قَدْ مَاتَتْ أَيُّهَا
ئه ر پیشه ی سه رده ست مه قوتی ئوبه ی جوا بی حه زرت ته ماشا ده که ی تیژی قه طعی ئه و طه رزه ده لیله بپنده ی په گی دلی ته ئویله

(قل يحييها الذي انشأها اول مره) تو بلئ: ئه ی موجهامیده هه ئه و که سه که هه وه لچار دروستیکردوون زیندوشتان ئه کاته وه (وهو بكل خلق عليم) چونکه ئه و خواجه به هه موو دروستکراویک زاناو به ناگایه، ئه زانئ چۆنی دروستکردوون وچوینش زیندوویان بکاته وه!

حه لاله تیکی ترکه له م ته فسیره پیروژه دا ده رده که ویت، ئه وه مو هه لبه زودابه زو کۆسپ و له مبه رانه یه که له به رده م نووسه ردا بوون له کاتی نوسینی ته فسیره که دا، ئه گه ر سه رنجی کۆتایی هه ندیک له سوورته کان به دین، پوون ده بیته وه که به زواره کان جیاوازی نۆر له نیوانیاندا هه یه وه هه سووره ته و له جیگایه ک نووسراوه، وهک خویشی ئامازه ی به م خاله داوه که ده فه رموئ:

"جا له بهر هه موو نه مانه، له وکات و ساته نۆر ئالۆز و شتیواوه دا له عیراق و کوردستان چومه ژیر ته کلیف و ئه رکی سه رشانی خۆمه وه، ئه م کورته ته فسیرم وه کو خزمه تیک به نه ته وه که م نووسی، به هیواو ئومیدی باشته ر پیگه یشتن و تیگه یشتن بو خزمه تی دین و ولات و نیشتمان..."

ئه م ته فسیره ش به ئه ندازه ی گه رگه رفته کانی کوردستان، ته گه ره هاتووته پئی، بۆیه هه ر جوژه ی، به لکو هه ر سوورته ی به شتیوه شیوازیکی جیاوازی له ی تر وه به ر هاتووه، هه یه دریزتر و قولتره، تییدایه ته فسیر به قورئانه، یان به فه رموده، یان به هه رنو، یان به راو بوچوونی هاوه لان، یان پاشینان،

هه شیبه تی ئامازه به هیچ کامیک له وانه نه کراوه، به لام منیش، وه کو چیا سه ر به رزه کانی کوردستان له به رده م ئه وه موو له مبه ره ته گه رانه دا سه رم دانه نواند و ته سلیم نه بووم، هه تا توانیم به یارمه تی خوا شتیکی ئاوا پیشکه ش به نه ته وه که م بکه م، به ی هیوا به بو چاپی ئایینه خوا یار بیی بتوانین تیره ته سه لته رو باشته ری بکه ین و هه ندی جیگای پیویستی، پتر رافه بکه ین."

جگه له مه ش ده بیی ئه وه ره چاویکرتی که نۆریه ی ته فسیره که له دوی نۆزی به یانینان وله "سه بای سالخان" دا نووسراوه، وهک تیکرای ئه وه له مبه رجانه له م نمونانه دا ده رده که ویت: سوورته ی هووی له (22) ی شه والی (1415) ک به رامبه ر به (1995/3/21) ز ته واو کردوه.

سوورته ی حه جره (1995/5/31) ته واو بووه، سوورته ی شه وهراله (15/4/14/1996) ته واو بووه، سوورته ی نه م له (1999/4/18/17) له مه کته بی ناوه ندی راگه یاندنی بزوتنه وه ی ئیسلامی له هه لبه جه! ته واو بووه، سوورته ی قه سه سه له (1996/4/28) له شهاری مه ریوانی کوردستانی ئیران ته واو بووه،

که لئیره دا سوورته ی نه ممل درهنگ ترته فسیرکراوه، که ده بوو پیشته ر بکرایه، که دیاره ئه میش په یوه ندی له زمانی کوری دا نه مان، ماموستا سه ره لوئ پچی به به ردا کردونه ته وه و له ته فسیره که یدا هیئاوی، که ئه مه ش خه م خوارنیک گه ره ی زمانی نه ته وه یمانه، وشه گه لی (قه چاو له بهر: به وه فا)، (هه رمان: ئه به دی)، (تازیانه: جه لند)، (ئنه و: سه میع)، ده هه نده، دلۆ... نووسنه یه کی که من له سه دان ووشه ی هه سنی کوردی که له م به ره مه ناوازه دا هاتوون. * گه رگرتین خال په نگانه وه ی وه فاداری ماموستا ئه حمه د کا که مه حومه له م ته فسیره دا به رامبه ر به ماموستای به ریز و یاری ئازیزی کاروانی جهادی خوی که جه نابی ماموستا مه لا عوسمان عه بدوله زیزه "په حمه تی خوی لیبیت" که ته فسیره که یی پیشکه ش به و ماموستا به رزه کردوه، ئه مه ش په نگانه وه ی وفاداری به به رامبه ری که له گه رگرتین خه سه لته کانی موسلمانی پاستال و بو خوا سولحاره. ماوه ته وه بلین ئه گه ر ته فسیری به یضاری نمونه ی ده سه تهازه چوپه رکه کان و مه ته له ئالۆزه زانسته کان بیی، و "فی ضلال" هه کی سه ییدقوتب نمونه ی ئه ده بی

بلاویه کتا په رستی په سه ن بیی، و ئیبن که سه ریش باشته رین ته فسیری ئاخیزاویه فه رموده بیی، و تیکرای ئه مان و سه رجه م ته فسیره کانی ترله (صفوة التفاسیر) ی صابونی پوخته ی هه موویان کورکرا بیته وه، ئه و (امان) به به رگه کوردیه که یه وه دانسه قه ترین صه فوه ی ئه وته فسیرانه و سه دان ته فسیری تریشه.

هه شیبه تی ئامازه به هیچ کامیک له وانه نه کراوه، به لام منیش، وه کو چیا سه ر به رزه کانی کوردستان له به رده م ئه وه موو له مبه ره ته گه رانه دا سه رم دانه نواند و ته سلیم نه بووم، هه تا توانیم به یارمه تی خوا شتیکی ئاوا پیشکه ش به نه ته وه که م بکه م، به ی هیوا به بو چاپی ئایینه خوا یار بیی بتوانین تیره ته سه لته رو باشته ری بکه ین و هه ندی جیگای پیویستی، پتر رافه بکه ین."

جگه له مه ش ده بیی ئه وه ره چاویکرتی که نۆریه ی ته فسیره که له دوی نۆزی به یانینان وله "سه بای سالخان" دا نووسراوه، وهک تیکرای ئه وه له مبه رجانه له م نمونانه دا ده رده که ویت: سوورته ی هووی له (22) ی شه والی (1415) ک به رامبه ر به (1995/3/21) ز ته واو کردوه.

سوورته ی حه جره (1995/5/31) ته واو بووه، سوورته ی شه وهراله (15/4/14/1996) ته واو بووه، سوورته ی نه م له (1999/4/18/17) له مه کته بی ناوه ندی بزوتنه وه ی ئیسلامی له هه لبه جه! ته واو بووه، سوورته ی قه سه سه له (1996/4/28) له شهاری مه ریوانی کوردستانی ئیران ته واو بووه،

که لئیره دا سوورته ی نه ممل درهنگ ترته فسیرکراوه، که ده بوو پیشته ر بکرایه، که دیاره ئه میش په یوه ندی له زمانی کوری دا نه مان، ماموستا سه ره لوئ پچی به به ردا کردونه ته وه و له ته فسیره که یدا هیئاوی، که ئه مه ش خه م خوارنیک گه ره ی زمانی نه ته وه یمانه، وشه گه لی (قه چاو له بهر: به وه فا)، (هه رمان: ئه به دی)، (تازیانه: جه لند)، (ئنه و: سه میع)، ده هه نده، دلۆ... نووسنه یه کی که من له سه دان ووشه ی هه سنی کوردی که له م به ره مه ناوازه دا هاتوون. * گه رگرتین خال په نگانه وه ی وه فاداری ماموستا ئه حمه د کا که مه حومه له م ته فسیره دا به رامبه ر به ماموستای به ریز و یاری ئازیزی کاروانی جهادی خوی که جه نابی ماموستا مه لا عوسمان عه بدوله زیزه "په حمه تی خوی لیبیت" که ته فسیره که یی پیشکه ش به و ماموستا به رزه کردوه، ئه مه ش په نگانه وه ی وفاداری به به رامبه ری که له گه رگرتین خه سه لته کانی موسلمانی پاستال و بو خوا سولحاره. ماوه ته وه بلین ئه گه ر ته فسیری به یضاری نمونه ی ده سه تهازه چوپه رکه کان و مه ته له ئالۆزه زانسته کان بیی، و "فی ضلال" هه کی سه ییدقوتب نمونه ی ئه ده بی

بلاویه کتا په رستی په سه ن بیی، و ئیبن که سه ریش باشته رین ته فسیری ئاخیزاویه فه رموده بیی، و تیکرای ئه مان و سه رجه م ته فسیره کانی ترله (صفوة التفاسیر) ی صابونی پوخته ی هه موویان کورکرا بیته وه، ئه و (امان) به به رگه کوردیه که یه وه دانسه قه ترین صه فوه ی ئه وته فسیرانه و سه دان ته فسیری تریشه.

شیخی موفه سیرو موجهامیده ماموستا ئه حمه د کا که مه حومه